

Az egyet-nem-értés művészete

Skregelid, L.: Dissens and Sensibility – Why Art Matters

Mit ér a művészet a sötét időkben? Találhatunk-e jelentést a világban a segítségével, vagy csak átmeneti vigaszt nyújt? Hol a helye az ember életében? Milyen szerepet kellene, hogy kapjon a nevelésben? Ezekre és ehhez hasonló kérdésekre keresi a választ Lisbet Skregelid 2024-ben megjelent *Dissens and Sensibility – WHY ART MATTERS* című kötete. A szerző művészetpedagógus és kutató, a norvégiai Universitetet i Agder tanára. Vezetése alatt működik a *Kunst og barn & unge* (Művészet: gyerekek és fiatalok) kutatócsoport, kutatási területe a művészet és a nevelés-oktatás kapcsolata és az *egyet-nem-értés* (disszenzus) pedagógiája. Munkái jelentős hatással vannak nemcsak a kortárs művészetpedagógia, hanem a neveléstudomány egész területére; ezekben olyan filozófiát fogalmaz meg, amelynek a továbbgondolása gyümölcsöző lehet a pedagógusok, a művészek és a kutatók számára egyaránt.

A könyv a Creative Commonsnak köszönhetően ingyenesen elérhető online formában, és rendelhető fizikai változatban is. A digitális változat is hűen tükrözi, hogy szerkesztettség, a tipográfia, a fényképek mind-mind igényesen keretezik a mondandót. A könyv felépítése nem véletlenszerű, Skregelid tudatosan választja ki azokat a kontextusokat (múzeum, tanárképzés, művészeti kurzusok), amelyekben a disszenzus pedagógiája a legjobban érvényesülhet. Hat fejezetbe rendezi az anyagot, ezeket tekintsük inkább egymás után következő esszéknek, amelyek lazán kapcsolódnak egymáshoz. Emiatt a könyv olvasható lineárisan, de a fejezetek akár külön-külön is megállják helyüket. Miután végigvesszük az olvasót különböző

művészeti tereken, a záró fejezetben elérkezik egy általános, a pedagógiai munkát érintő következtetéshez és ajánláshoz.

Thor Heyerdahl-tól származó könyvin-dító idézete kinyitja azt az ajtót, amelyen keresztül betekintést nyerünk Skregelid tantermébe – felkészít bennünket arra, hogy határokon lépjünk át, és megkérdőjelezzünk minden korlátot, amely a kreatív és kritikai gondolkodásnak gátat szabhat. Jacques Rancière filozófiájára építkezik, élesen bírálja a hagyományos oktatási gyakorlatot, amelynek felfogásában a tanár a tudás kizárólagos birtokosa. Egy olyan nevelésfilozófiai modellt javasol, amely az egyenlőséget, az esztétikai elköteleződést, az inklúziót és a tanulók önálló fejlődését helyezi előtérbe. Szorgalmazza a tudásmegosztás struktúráinak és a pedagógus-szerepeknek az újragondolását. Skregelid szerint a művészeteknek és a művészeti nevelésnek generatív potenciáljuk van: nemcsak készségeket sajátíthatunk el rajtuk keresztül, hanem önkifejezésünket és önismeretünket is fejleszthetjük.

A bevezetés és az első fejezet megadja a könyv elméleti keretét, és bevezeti a disszenzus (egyet-nem-értés) pedagógiájának fogalmát. Skregelid nem csupán a norvég oktatás helyzetét mutatja be, hanem saját személyes élményein és azokra adott reflexióin keresztül vezeti be az olvasót a művészeti nevelés problémakörébe.

Skregelid meglátása szerint a művészeti nevelés leginkább a diákok önkifejezését és önismereti fejlődését mozdítja elő. A disszenzus a Biesta által sokat tárgyalt szubjektifikáció (vagy *alannyá válás*) motorja: a hangsúly itt nem azon van, hogy *mi* a szubjektum, az egyén, hanem hogy *hogyan* létezik a világban. A művészettel való találkozás és a megszokottól

eltérő nézőpontok megismerése segítheti az egyént, hogy új fenomenológiai lencsén keresztül lássa, hallja, érzékelje és értelmezze a világot.

Rancière egyenlőségről alkotott elképzelése mentén a hagyományos tanár-diák viszonyt is megkérdőjelezi. Filozófiája szerint a tanár ma már nem tekintendő a tudás kizárólagos birtokosának: a diákok egyenrangú partnereként vesz részt a személyiségfejlődési folyamatban. A habermasi életvilág központú nevelés fontosságát hangsúlyozza, amelyben a diákok nyitnak a világra, és képesek kritikai módon viszonyulni különböző nézőpontokhoz.

A második fejezetben a szerző egy múzeumi környezetben megvalósított kutatás alapján mutatja be, hogy miként lehet a disszenzust pedagógiai stratégiaként alkalmazni. Központi gondolata, hogy ezt provokatív és konfrontatív művészettel lehet előidézni, olyan helyzeteket teremtve, amelyek valamilyen ellenállást váltanak ki a megfigyelőből, ezáltal pedig teret engednek az egyet-nem-értésnek és a váratlannak. Skregelid diákok bevonásával végzett kutatását mutatja be, amely a dél-norvégiai Sørlandet Művészeti Múzeumban zajlott. A múzeumi látogatások során tudatosan olyan műveket tekintettek meg, amelyeket a diákok problémásnak vagy akár „nem művészetnek” címkéztek, így kérdésfeltevésre, vitára és a megszokottól eltérő nézőpontok vizsgálatára ösztönöztek. Tudatosan provokatív és megbotránkoztató tartalmakat választottak, hogy erőteljesebb reakciókat és vitákat váltsanak ki: Skregelid a disszenzus mellett a konfliktusok produktív potenciálját hangsúlyozza. Rámutat, hogy a múzeumi és művészeti nevelésnek fontos szerepe van a demokratikus értékek közvetítésében. Konkrét példákat mutat arra, hogy a művészettel való találkozás és az általa generált vita miként segítheti az empátia és a tolerancia fejlesztését, miközben a befogadók aktív résztvevőivé válnak a művekkel folytatott dialógusnak.

Skregelid hangsúlyozza a tanár központi szerepét a disszenzus pedagógiájában,

feladataként a biztonságos terek megteremtését jelöli meg, amelyekben a kritikai gondolkodás jegyében zajló viták lefolytathatóak. A *Teiporama* nevű projektjében a pedagógushallgatók szabadon kísérleteztek, anélkül, hogy előre meghatározott cél vagy elvárás lett volna velük szemben. Ennek az volt a célja, hogy a résztvevők a hagyományos oktatási módszerektől eltérő, nyílt, folyamatközpontú megközelítést alkalmazva kilépjenek komfortzónájukból, és új, kreatív megoldásokat találjanak. A hallgatók kezdetben bizonytalankodtak, túlságosan is a célvezérelt, pragmatikus oktatási rendszerhez voltak hozzászokva. Eleinte nehezen tudták elengedni ezt az eredményorientált gondolkodásmódot, és frusztrálóan találták, ha nem sikerült azonnal látványos eredményeket elérniük. Az idő múlásával azonban egyre inkább belejötték a kísérletezésbe, elkezdték élvezni a projekt nyújtotta szabadságot.

A szerző bevezeti a *harmadik tér* fogalmát is: ez egy olyan metaforikus hely, amely különböző kultúrák és identitások találkozási pontját jelenti; a *Teiporama* projekt esetében ez a harmadik tér a művészet és a pedagógia közötti terület. A disszenzus abban segít, hogy a hallgatók kilépjenek a megszokott gondolkodási rutinból, és nyitottabbá váljanak az új tapasztalatok iránt; a *harmadik tér* pedig olyan biztonságos teret biztosít, ahol a hallgatók szabadon kísérletezhetnek anélkül, hogy úgy éreznék, valamilyen külső elvárásnak kell megfelelniük.

A negyedik fejezetben Skregelid egy kísérletről számol be, amelynek céljaként azt jelölte meg, hogy a hallgatók művészeti eszközökkel reflektáljanak ellentmondásos élethelyzetekre (mint például az európai migráció) és azok etikai vonatkozásaira. Így nemcsak a résztvevők művészi kifejezőmódja változott, hanem a világról alkotott nézeteik is átalakuláson mentek keresztül. A kurzus során a hallgatók megtapasztalták, milyen fontos a kételkedés és az önreflexió; ez lehetővé tette az „én” megjelenését, és annak a világ felé való megnyílását.

Az ötödik és talán legfontosabb fejezetben Skregelid a disszenzus pedagógiáját elemzi személyes művészeti kutatási projektjében (*My Stunning Stream: Made with a Little Mischief*). Talán ennek kellett volna a nyitófejezetnek lennie, hiszen ezen keresztül értjük meg a szerző személyes kapcsolódását a témához, valamint, hogy milyen szándékkal kezdett bele a könyv megírásába. A projekt keretében a szerző hetente két-három alkalommal fut, eközben ugyanazon a helyen 30 másodperces videofelvételeket készít a tengerpartról. A fizikai aktivitás és a filmezés révén Skregelid személyes fejlődési teret hozott létre. Ráébredt, hogy a futás és a táj okozta pozitív hatást gyakran megzavarták váratlan történések, változások. Ez a felismerés arra készítette, hogy átgondolja a disszenzus szerepét a tanulásban, mivel a megszokottól eltérő, váratlan helyzetek új perspektívákat nyithatnak meg, végeredményben pedig elősegíthetik a személyes fejlődést.

A hatodik, záró fejezetben Skregelid összegzi a könyv elméleti alapjait, és rámutat arra, hogy a művészet disszenzuális jellegzetességeire épülő pedagógia összhangban áll Helga Eng norvég művészetpedagógus több mint százéves gondolataival is. Idézi Eng *Kunstpädagogik* című könyvének egyik bekezdését, amelyben a művészet mint átfogó pedagógiai keret jelenik meg. Amellett, hogy a művészeti képzés során a diákok technikákat sajátítanak el, a művészet minden oktatási tevékenységet át kell, hogy hasson – emlékezzünk rá: erre rimel Kodály Zoltán pedagógiája is. Skregelid kiemeli, hogy Eng nézetei utópisztikusnak tűnhetnek a jelenlegi oktatáspolitikai rendszerben, amely a kompetenciákra és a mérhető eredményekre helyezi a hangsúlyt. Mégis, az oktatásnak a mindenkori jelenre és magára az életre kell reflektálnia. Eng felfogása szerint az iskoláknak azokra az ismeretekre kellene összpontosítaniuk, amelyekre *itt-és-most* van szükség (vegyük itt észre a rogersi alapelvet!), nem pedig a jövőre. Mindketten hangsúlyozzák a gyermekek aktív szerepét a tanulási

*A hatodik, záró fejezetben Skregelid összegzi a könyv elméleti alapjait, és rámutat arra, hogy a művészet disszenzuális jellegzetességeire épülő pedagógia összhangban áll Helga Eng norvég művészetpedagógus több mint százéves gondolataival is. Idézi Eng *Kunstpädagogik* című könyvének egyik bekezdését, amelyben a művészet mint átfogó pedagógiai keret jelenik meg. Amellett, hogy a művészeti képzés során a diákok technikákat sajátítanak el, a művészet minden oktatási tevékenységet át kell, hogy hasson – emlékezzünk rá: erre rimel Kodály Zoltán pedagógiája is.*

folyamatban, a kritikai gondolkodás fejlesztésének fontosságát, valamint az érzelmek és a képzelet szerepét az oktatásban.

Lisbet Skregelid munkája arra a következtetésre jut, hogy a disszenzus pedagógiája értékes eszköz lehet a nevelésben. A művészet disszenzuális felhasználása révén az oktatás élményszerűbbé, kreatívabbá és kritikai szemléletűvé válhat. A megszokottól eltérő helyzetek elősegíthetik a diákok személyes fejlődését, és felkészíthetik őket a 21. század társadalmi kihívásaira. Gondolatai inspirációt jelenthetnek mindazok számára, akik a nevelés-oktatás megújításán fáradoznak.

Skregelid, L. (2024). *Dissens and Sensibility – Why Art Matters*. Intellect.

Rajnai László

EKKE Neveléstudományi Doktori Iskola